

УДК 94(477)"1963/1972":32

М. С. Коломієць

УЧАСТЬ П. ШЕЛЕСТА У ЗАПРОВАДЖЕННІ ГОСПРОЗРАХУНКУ У ПРОМИСЛОВІСТІ УРСР ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ РЕФОРМИ О. КОСИГІНА (1965–1970 рр.)

У статті висвітлюється механізм реалізації першим секретарем ЦК КПУ П. Шелестом госпрозрахунку як одного з основних постулатів економічної реформи О. Косигіна в Україні, відстоювання першим секретарем ЦК КПУ економічних прав у галузі промисловості республіки.

Ключові слова: госпрозрахунок, командно-адміністративна система, економічна реформа, ринкові відносини.

Останнім часом певний науковий інтерес серед дослідників почала викликати особистість першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста. Враховуючи вагому роль у суспільно-політичному й економічному житті України та неординарний стиль його політики, ця постать не може не викликати зацікавленості сучасного історика. Можемо стверджувати, що ця тема не висвітлена на достатньому рівні, що пов'язано з відсутністю спеціальних наукових досліджень стосовно зазначеного діяча. Через специфіку зазначеної теми у радянський час події стосовно П. Шелеста як політичного діяча не досліджувалися. Це було пов'язано з національним стилем його політики, який, певним чином, суперечив генеральній лінії ЦК КПРС. Можемо констатувати той факт, що лише у пострадянські часи було розпочато дослідження певних аспектів та особливостей суспільно-політичного життя у період правління П. Шелеста.

Питання про участь першого секретаря ЦК КПУ у запровадженні госпрозрахунку під час проведення економічної реформи в УРСР у 1965–1970-х рр. не висвітлене на достатньому рівні, що пов'язано з відсутністю спеціальних наукових досліджень. Окремі аспекти економічної політики першого секретаря ЦК КПУ щодо реалізації положень косигінської реформи висвітлені у монографії В. Барана [1] та у щоденникових записах П. Шелеста [2]. Також важливий матеріал для науковців надають статті О. Бажана [3] та Ю. Шаповала [4].

Таким чином, дослідниця поставила завдання: відображення ролі П. Шелеста щодо запровадження елементів ринкових відносин у промисловості УРСР, особливості проведення економічної реформи на підприємствах у 1965–1970 рр. УРСР, аналіз прогресивної ролі реформи та її недоліків.

На час приходу П. Шелеста до влади, у липні 1963 р., економіці України був притаманний індустріальний характер. На частку промислового сектора виробництва припадало більше половини валового суспільного продукту і національного прибутку (відповідно 63% і 51%). Питома вага республіки у народному господарстві СРСР по окремим видам продукції становила: за виплавою чавуну – 48%, за виготовленням готового прокату – 42%, залізної руди – 56%, металургійного устаткування – 48%, магістральних тепловозів – 94%, вантажних вагонів – 48%, тракторів – 32%. [5, с. 77].

На розвиток промисловості України впливала низка несприятливих факторів, що віддзеркалювали загальносоюзну політику. Так, в індустрії продовжував панувати екстенсивний характер розвитку індустрії, пріоритетним вважався розвиток оборонних галузей (ВПК) та групи «А». У цьому контексті варто наголосити стосовно надмірної централізованості радянської економіки. Жодне господарське, економічне, кадрове питання не могло бути вирішено на всіх рівнях республіканської влади без попереднього рішення відповідного органу ЦК КПРС. Зокрема, 15 жовтня 1964 р. у своїй промові на партактиві у м. Києві, П. Шелест зауважив, що «з питань промисловості було створено 70 міністерств, а комітетів 170. Відірвали науку, техніку від керівництва промисловістю. Створили Держбуд, а прав республікам не дали. Зараз нічого не можна побудувати» [6, с. 204]. Отже, це свідчить про повну централізованість системи управління промисловістю на початку 1960-х рр.

Пройшовши тривалий шлях кар'єрними східцями, від робітника залізничної станції до першого секретаря ЦК КПУ, П. Шелест більше ніж 30 років пропрацював у оборонній та авіаційній промисловості Радянського Союзу. За провідні професійні якості 10 лютого 1954 р. на Київській партійній конференції його було обрано другим секретарем Київського міського КПУ. Восени 1954 р. його обрано другим, а з 1 лютого 1957 р. – першим секретарем Київського обкому КПУ. У характеристиці на П. Шелеста від 17 липня 1961 р. перший секретар ЦК КПУ М. Підгорний зазначив: «На керівній роботі проявив себе вмілим організатором, добре розуміється на промисловому виробництві. Приділяє значну увагу вивченню та впровадженню передового досвіду у промислове виробництво» [7, арк. 151]. Це наштовхує нас на думку, що П. Шелест вже на той час набув амплуа досвідченого господарника, який розумів цінність інтенсивного шляху розвитку виробництва.

П. Шелест відіграв одну з головних ролей у зміщенні М. Хрущова у жовтні 1964 р., що певним чином посилило його власні позиції у вищому політичному керівництві країни. У середині листопада 1964 р. його було обрано членом Президії ЦК КПРС. Новий статус у партійній ієрархії, надавав значимості виступам першого секретаря ЦК КПУ на засіданнях Президії ЦК КПРС, дозволяв активно відстоювати економічні інтереси України. Вважаємо, що у такий спосіб він отримав певне право вимагати для народного господарства республіки матеріальне забезпечення понад фонди, які виділялися [8, с. 186].

Болісно сприймав перший секретар ЦК КПУ той факт, що УРСР посідає провідне місце у світовому промисловому виробництві і є одним із значних постачальників експортованих Радянським Союзом товарів, проте можливості республіки для розвитку зовнішньої торгівлі використовуються неповністю. У зв'язку з цим, на початку серпня 1965 р. П. Шелест висунув ініціативу по створенню торгово-промислової палати УРСР. Не зважаючи на той факт, що торговельно-промислові палати вже на початку 1960-х рр. існували у Туркменії, Таджикистані, Грузії, Киргизстані та Вірменії, Президія ЦК КПРС його заяву-лист охарактеризувала політично неправильним вчинком. У тому ж році він увійшов у відкритий конфлікт із секретарем ЦК КПРС М. Сусловим з приводу свавільних дій міністерства зовнішньої торгівлі СРСР, яке вирішило продати 450 тонн макухи, навіть формально не запитавши згоди українського керівництва [9, с. 140].

П. Шелест був палким прихильником паритету в економічних відносинах між Києвом і Москвою. Він намагався утримати в Україні частину валютних коштів, які надходили від продажу закордон української продукції. Чинив опір політиці надмірної централізації економіки, що набирала обертів за Л. Брежнєва. Так, 7 вересня 1965 р. він отримав записку О. Шелепіна – секретаря ЦК КПРС, в якій керівництво республіки було звинувачуване у місництві, яке проявилось у тому, що для тилів чорної металургії республіки, яка становить 52% союзного виробництва, за ініціативою ЦК КПУ було взято декілька тон понад план виробництва металу, призначеного для ремонту, оскільки Держплан зовсім не виділяв для цих потреб металу. Через деякий час А. Казанця звільнили з посади Голови Ради Міністрів республіки [10, с. 247]. Цей факт свідчить про обов'язкову підзвітність керівництва республіки, повну централізованість системи і неможливість вищих посадовців республіки проявляти ініціативу у елементарних робочих питаннях щодо забезпечення промисловості сировиною. До того ж відомо, що партійні функціонери ЦК КПРС А. Казанця разом з П. Шелестом звинувачували у проявах місництва. Це наштовхує на думку, що у такий спосіб центр прагнув позбавити першого секретаря однодумця.

Варто зазначити, що в індустріальній галузі економіки з середини 1950-х рр. поступово визрівали передумови для певних змін у промисловості. Однією з причин давно назрілої реформи у промисловості була постійна гонитва за показниками валу в економічній політиці Радянського Союзу. Відомо, що П. Шелест виступав проти показників валу, за реальні показники. Наприклад, про це свідчить, його лист до ЦК КПРС щодо привітань колективів трудящих від 31 грудня 1964 р., в якому він, зазначив, що в країні поширилася практика, за якої промислові підприємства, що виконали державні плани щодо валового випуску продукції, звітували про це партійним та радянським органам, а останні, у свою чергу направляли їм привітальні телеграми. Тим самим залишалися без уваги серйозні прорахунки у роботі та у розвитку технічного прогресу. ЦК КПУ вважав би за необхідне, щоб привітання партії та радянських органів колективам трудящих та відомствам направлялися лише у випадку особливих досягнень у виконанні планових завдань виробництва чи введення об'єктів будівництва [11, арк. 248].

Істотно гальмувало поступ промисловості превалювання адміністративних методів господарювання над економічними. Також суттєвою проблемою у промисловості залишалися приписи – пряме шахрайство. Цей метод був заснований на розумінні папірцевого характеру номенклатурного планування та звітності: з кабінетів Держплану та міністерств без знання реальної надходили плани та у відповідь подавався нагору вигаданий звіт. Ці факти можуть наштовхнути нас на думку про незацікавленість господарників у продуктивності праці їхніх підприємств, у свідомому оковамилюванні – завищенні показників виробництва [12, с. 194].

У 1958–1964 рр. темпи розвитку промисловості сповільнилися. При цьому приріст національного доходу скоротився удвоє. Валові показники продукції не відбивали показники результатів роботи підприємств, оскільки включали до свого складу вартість одержаних збоку сировини, палива, матеріалів. При плануванні, заснованому на даному показникові, було вигідно використовувати більш дорогі послуги і матеріали, що дозволяло перевиконувати планові завдання. У результаті, валова продукція зростала за рахунок проміжного продукту, у той час як суспільство, було зацікавлене у зростанні кінцевого продукту. Зріс розрив між попитом і пропозицією, особливо щодо окремих продуктів харчування. Почалося підвищення цін, причому не тільки офіційне, а й приховане, пов'язане зі зміною асортименту продукції. На початку 1960-х рр. з'явилися елементи стагнації, явище передкризового характеру, що підсилювало соціальну напругу [13, с. 212].

У вересні 1961 р. газета «Правда» опублікувала статтю професора Харківського інженерно-економічного інституту Є. Лібермана «План, прибуток і премія», в якій він пропонував посилити економічні методи управління, розширити господарську самостійність підприємств. Запропонована ним система базувалася на принципі: те, що вигідно суспільству, повинно бути вигідно і кожному підприємству. Широка дискусія, яка розгорнулася навколо пропозицій Є. Лібермана, істотно позначилася на підготовці господарської реформи 1965 р. Ідею Є. Лібермана було підтримано Головою Ради Міністрів О. Косигіним. [14, с. 152].

У 1964 р. провели відповідні експерименти деякі об'єднання швейної промисловості України, які перейшли на роботу за прямими зв'язками з магазинами. Вони складали плани роботи; оцінка їхньої діяльності залежала від виконання завдань з реалізації продукції та рентабельності. При цьому Інститут економіки АН УРСР організував економічний експеримент на підприємствах машинобудівної, вугільної, приладобудівної та легкої галузей промисловості Львівського раднаргоспу. У 1965 р. випробували нову систему преміювання інженерно-технічних працівників на 85 підприємствах країни [15, с. 3].

Під час підготовки економічної реформи на розгляд очільників республік було представлено проект постанови «Про посилення економічних методів у плануванні та господарській діяльності підприємств». Так, у листі першого секретаря ЦК КПУ до ЦК КПРС від 2 липня 1965 р. до проекту даної постанови було запропоновано внести наступні зміни: вирішити основні питання, пов'язані з розробкою народногосподарських планів підприємств союзних республік, забезпечити правильне співвідношення розвитку галузей народного господарства, а також разом з прийняттям нової системи показників планів підприємств, водночас визначити показники народногосподарських планів, які складаються раднаргоспами, міністерствами, відомствами та союзними республіками. Такі пропозиції дозволяють зробити висновок, що П. Шелест проявив себе як прогресивний політик і не відкидав ідею впровадження ринкових відносин, які мали посприяти самостійності підприємств і мали замінити недосконалу систему командно-адміністративної економіки [16, арк. 17].

27 вересня 1965 р. відбувся пленум ЦК КПРС, який визначив програму реформ у галузі промисловості. Варто наголосити, що П. Шелест у цілому підтримував ідею реформи, яка полягала, зокрема, у запровадженні госпрозрахункових відносин. Зокрема, виступаючи на пленумі ЦК КПРС 27 вересня 1965 р., він декларативно зауважив, що запропонована нова система управління вирішує головне завдання – зміцнення керівництва галуззю, враховує позитивний досвід ведення господарства, накопичений за останні роки [17, арк. 54].

У жовтні 1965 р. на шостій сесії Верховної Ради СРСР було прийнято «Закон щодо зміни системи органів управління промисловістю і перетворення деяких інших органів державного управління». Відповідно до нього, було створено 9 нових загальносоюзних та 11 союзних республіканських міністерств СРСР. Ліквідація раднаргоспів супроводжувалася перерозподілом компетенцій та принципів господарювання. Перехід від територіальної до галузевої системи управління означав поступове відновлення жорстокого, всеохоплюючого контролю союзних органів над економікою України [18, с. 157].

До відання союзно-республіканських міністерств перейшло 5986 підприємств і організацій – тобто 84,2% від загальної кількості. Таким чином, через подвійне підпорядкування, Центр знову прибирав до рук промисловість України. До відання республіканських міністерств перейшло 587 підприємств, що становило 8,3%. У 1965 р. зросла частка поставок на загальносоюзні потреби окремих видів палива і матеріалів, особливо свинцю, вугілля, брикетів, прокату, труб тощо [19, с. 158].

Саме тому важливою рисою політичного курсу П. Шелеста у галузі промисловості стала його критика ініціатив союзного керівництва стосовно ліквідації ряду республіканських міністерств, зокрема, енергетики та електрифікації, хімічної промисловості, геології. Так, у листі ЦК КПУ до ЦК КПРС про єдині енергосистеми України (1969 р.), складеного за ініціативою П. Шелеста, наголошувалося, що «ЦК КПУ вважає, що союзно-республіканська структура управління енергетикою та електрифікацією країни якнайкращим чином забезпечують поєднання централізованого галузевого управління та місцевої господарської ініціативи республіки» [20, арк.6]. Можемо припустити, що подібні заяви були методом легітимізації першого секретаря ЦК КПУ права на особливе місце України у номінально федеративній організації СРСР.

Для того, щоб мати уявлення стосовно того, якими темпами запроваджувалася реформа промисловості, звернемося до статті П. Шелеста «Важливий етап реформи» у газеті «Правда» від 6 січня 1967 р., в якій він констатував, що за нової системи працюють 153 підприємства. При цьому він наголошував на недоліках у практиці планування органами центру, за якої підприємствам встановлювали нереальні плани виробництва. А також про не вирішення плануючими органами питання своєчасного забезпечення підприємств запасними матеріалами, запасними частинами, насамперед, металом. Це негативно впливало на розвиток чорної та кольорової металургії, вугільної та хімічної галузей промисловості [21, с. 3].

Натомість у 1968 р. за новими умовами працювало вже 3200 промислових підприємств, на яких була зайнята половина промислово-виробничого персоналу. Цими підприємствами вироблялося 54% всієї продукції [22, арк. 35-36]. Зокрема, на Київщині у 1968 р. на нову систему планування було переведено 258 заводів і фабрик, які виробляли близько 50% всієї продукції [23, арк. 50-51]. При цьому варто зауважити, що зріс об'єм реалізації продукції на підприємствах, що перейшли на нові умови праці у 1968 р. у порівнянні з 1967 р. на 8,5%, прибуток підвищився на 4,5%. Підприємства надали понад план продукції 120 млн крб. прибутку і знизили планову собівартість продукції на 28,6 млн крб. Рентабельність підприємств зросла до 24,3% у порівнянні з 1967 р. [24, арк. 3-5]. Отже, реформа впроваджувалася швидкими темпами у промисловості республіки, без урахування специфіки підприємств.

Дотримуючись партійних канонів у висвітленні ідеологічних аспектів економічної реформи другої половини 1960-х рр., П. Шелест добре усвідомлював позитивний ефект від впровадження у промисловому виробництві пропозицій Є. Лібермана. Переймаючись проблемами поліпшення управління народним господарством на основі широкого використання засобів обчислюваної техніки, він у 1970 р. виступив з ініціативою створення в Україні науково-виробничого об'єднання з розробки та виготовлення універсально-збірних приладів для оснащення технологічних процесів виробництва, а також введення у дію республіканської автоматизованої системи збору та обробки інформації для обліку, планування та управління народним господарством [25, с. 3].

У процесі запровадження економічної реформи з'явилося багато неузгодженостей у роботі промислових підприємств, які перейшли на нову форму управління. Так, у вересні 1968 р. в українській періодиці з'явилися публікації, в яких наголошувалося на тому, що серед підприємств, що працювали повному, були такі, на яких не виконували плани реалізації продукції, накопичення прибутків. Зарплата

зростала швидше, ніж продуктивність праці [26, с. 1]. Зокрема, у 1966 р. зарплата зросла на 6%, а продуктивність праці – на 4,6%. У 1967 р. продуктивність праці зросла на 5,5%, зарплата – на 2,9%. Випереджаючого росту зарплати припустилися 57% підприємств. Ці негативні явища були наслідками слабого внутрішньозаводського планування, прорахунків в організації виробництва, невмілого запровадження госпрозрахунку [27, арк. 7-9].

Під час проведення реформи на повну силу виявилися недоліки у роботі Держпостачу. Так, зазначений орган постачання недостатньо оперативно розв'язував поточні питання забезпечення потреб промисловості та будівництва, припускався помилок при розподілі ресурсів та прикріпленні споживачів до постачальників. Залишалася складною система оформлення фондів. По окремих видах матеріалів, обладнання та комплектуючих виробів потреба по підприємствам з року у рік забезпечувалася усього лише на 30–40%. Зокрема, у галузі машинобудування за 1965–1968 рр. темпи зростання виробництва заготовель у більшості галузей машинобудування відставали від темпів росту випуску готової продукції [28, арк. 9].

Це може наштовхнути на думку про те, що робота плануючих органів – Держплану, Держпостачу була непродуманою, до того ж полягала в ігноруванні прав республіканських органів, міністерств. Вони не враховували незадовільний стан основних фондів різних галузей промисловості. Саме тому у листі П. Шелеста до ЦК КПРС «Про права республіканських міністерств» наголошувалося: «Вважали би за необхідне розширити права відповідних міністерств у союзних республіках. У той же час варто переглянути номенклатуру продукції і чітко визначити, які її види планує Держплан СРСР, а які будуть планувати міністерства» [29, арк. 1].

Перший секретар ЦК КПУ постійно ставив питання перед союзними керівниками щодо недостатнього технічного оснащення української промисловості. Так, у листі ЦК КПУ до ЦК КПРС від 22 червня 1965 р., зокрема, мовилося про те, що раднаргоспами Російської Федерації за 5 місяців 1965 р. народному господарству УРСР було недопоставлено 262 тисяч кубометрів лісоматеріалів і це поставило у скрутне становище промислові підприємства та будівельні організації республіки [30, арк. 16].

Також П. Шелест у своїх листах-зверненнях до ЦК КПРС підіймав питання про те, що населення України неповністю було зайняте у виробництві. Так, 27 липня 1965 р. до ЦК КПРС надійшов лист з думкою ЦК КПУ стосовно питання «Використання трудових ресурсів УРСР». На 5-ти аркушах було подане обґрунтування щодо факту незайнятості у суспільному виробництві близько 4,5 млн. чоловік, або 19% працездатного населення УРСР, з яких потребували працевлаштування 1,5 млн чол. При цьому, особливо важке становище з працевлаштуванням було у західному регіоні, де було не зайнято у суспільному виробництві 40% населення. Однією з причин цього кричущого факту П. Шелест вважав підтримку радянським урядом розвитку Донбасу та Подніпров'я, для яких було виділено половину усіх капіталовкладень для розвитку їх вугільної, гірничорудної та металургійної галузей промисловості. У той же час промисловість інших регіонів фінансувалася за залишковим принципом [31, арк. 50].

У 1966–1967 рр. було здійснено перегляд застарілих гуртових цін на промислову продукцію, які обумовлювали високу рентабельність в одних галузях промисловості та збитковість підприємств в інших. Завдяки чому підприємства отримали змогу створити соціальні фонди. Наприкінці 60-х рр. ХХ ст. у більшості підприємств зросли планово-економічні показники. Обсяг реалізації на підприємствах збільшився більше, ніж на 10%, прибуток – на 22%, продуктивність праці – на 17%. Завдяки створенню фондів економічного стимулювання розмір матеріального заохочення робітників та службовців понад фонд зарплати збільшився у 1,9 р. [32, с. 14].

Варто зауважити, що більшість директорів підприємств республіки не сприяли поступу реформи, не виконувалося багато задекларованих її автором прогресивних положень. Про цю проблему І-ий секретар ЦК КПУ зазначив у січні 1968 р. у своєму щоденнику, наголосивши на тому, що «як і раніше, контрольні цифри народно-господарського плану встановлювалися вольовим порядком, ведеться багато розмов про наукове планування, але його навіть у самому зародку немає» [33, с. 248]. Отже, намагання О. Косигіна та його однодумців змінити у країні тяжке економічне становище шляхом реформи наштовхувалося на протидію з боку господарників.

Отже, економічна реформа забезпечила динамічний розвиток народного господарства України у восьмій п'ятирічці і сприяла значному економічному підйому. Так, в Україні обсяг промислового виробництва зріс на 50%, валовий суспільний продукт зріс на 6,7%, продукції промисловості – на 8,4%, капіталовкладень – на 6,8%, продуктивності праці – на 6,1% на рік. Стало до ладу 261 підприємство, обсяг промислового виробництва збільшився у 1,3 р. [34, с. 18].

Можемо констатувати той факт, що реформа на певний час розширила горизонти у виробництві, робітники отримали змогу заробляти більше за свою працю, було здійснено спроби налагодити прямі зв'язки між місцями збуту товарів та виробництвом, проте за умов панування адміністративно-командної економіки ринкові відносини швидко зазнали провалу. Реформа посприяла певній стабілізації у галузі індустрії, проте криза та застій у промисловості запанували на тривалий час. Серед недоліків економічної реформи можемо виокремити те, що вона не мала комплексного характеру. Вона не змінила ані структурної, ані інвестиційної політики, не позначилася на роботі центрального апарату. Вона прагнула поєднати несумісне: розширити самостійність підприємств та відновити всевладність галузевих монополій.

Отже, П. Шелест підтримав ідею реформи, сприяв запровадженню госпрозрахункових відносин у різних галузях промисловості України. Перший секретар ЦК КПУ чітко усвідомлював, що адміністративні методи не мають раціональної основи і усіляко підтримував наукове підґрунтя реформи. Він підіймав питання про

недопустимість перетворення республіканських міністерств на загальносоюзні, вбачаючи у цьому наступ на економічні права України, прагнув відстоювати паритет щодо внеску України до загальносоюзного фонду у галузі промисловості.

Джерела та література

1. Баран В.К. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-ті рр.) / В. Баран. – К. : Альтернативи, 1999. – Т. 13. – 303 с.
2. Шелест П. Справжній суд історії ще попереду. Спогади, щоденники, матеріали / П. Шелест / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. досліджень, Центр іст. політології. Упоряд. В.К. Баран; Ред. Ю. І. Шаповал. – К. : Генеза, 2003. – 807 с.
3. Шаповал Ю.І. Петро Шелест у контексті політичної історії України ХХ століття / Ю.І. Шаповал // Український історичний журнал. – 2008. – №3. – С. 134-149.
4. Бажан О. Про «економічне місництво» у політичній діяльності Петра Шелеста / О. Бажан // Україна ХХ ст. : культура, ідеологія, політика. – К. : Інститут історії України, 2012. – №17. – С. 186-192.
5. Шелест П. Україно наша Радянська / П. Шелест. – К. : Політвидав України, 1970.
6. Овчаренко Ф. Спогади. / Ф. Овчаренко. – К.: Оріяни, 2000. – 456с.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.62. – Спр.2033. – Арк. 151.
8. Бажан О. Про «економічне місництво» у політичній діяльності Петра Шелеста / О. Бажан // Україна ХХ ст. : культура, ідеологія, політика. – К. : Інститут історії України, 2012. – №17. – С. 186-192.
9. Шаповал Ю.І. Петро Шелест у контексті політичної історії України ХХ століття / Ю. І. Шаповал // Український історичний журнал. – 2008. – №3. – С. 134-149.
10. Шелест П. Справжній суд історії ще попереду. Спогади, щоденники, матеріали / П. Шелест / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. досліджень, Центр іст. політології. Упоряд. В.К. Баран; Ред. Ю. І. Шаповал. – К. : Генеза, 2003. – 807 с.
11. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр.5885. – Арк.248.
12. Восленский М. С. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза / М. Восленский. – М. : «Советская Россия» совм. с МП «Октябрь», 1991. – 624 с.
13. Восленский М. С. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза / М. Восленский. – М. : «Советская Россия» совм. с МП «Октябрь», 1991. – 624 с.
14. Баран В.К. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-ті рр.) / В. Баран. – К. : Альтернативи, 1999. – Т. 13. – 303 с.
15. Об'єднання : переваги та перспективи. [Пошуки та знахідки колективів виробничих об'єднань легкої промисловості республіки. Статті та замітки]. – Робітнича газета. – 1970. – 20 жовтня. – С. 3.
16. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр.5991. – Арк. 17.
17. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр.6043. – Арк. 54.
18. Баран В.К. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-ті рр.) / В. Баран. – К. : Альтернативи, 1999. – Т. 13. – 303 с.
19. Баран В.К. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-ті рр.) / В. Баран. – К. : Альтернативи, 1999. – Т. 13. – 303 с.
20. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.169. – Арк. 6.
21. Шелест П. «Важный этап реформы» / П. Шелест // Правда. – 6 января. – 1967. – №6. – С. 3.
22. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.98. – Арк. 35-36.
23. Державний архів Київської області. – Ф.П-5. – Оп.7. – Спр.794. – Арк. 50-51.
24. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.221. – Арк. 3-5.
25. Зуева Л. Ямпольський Є. Електронний мозок України. [Про успіхи в розвитку кібернетики в республіці. Репортаж] / Л. Зуева. – Радянська Україна. – 1970. – 21 липня. – С. 3.
26. Реформа і резерви [на промислових підприємствах республіки]. Передова // Радянська Україна. – 18 лютого. – 1968. – С. 1.
27. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.221. – Арк. 7-9.
28. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.25. – Спр.221. – Арк. 9.
29. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр.6270. – Арк. 1.
30. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр.5991. – Арк. 16.
31. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр.5990. – Арк. 50.
32. Толстов Р.Д. Економічна реформа середини 1960-х років ХХ ст. та подальші спроби удосконалення радянського господарського механізму / Р.Д. Толстов // Актуальні проблеми економіки. – №8 (86). – 2008. – С. 11 – 19.
33. Шелест П. Справжній суд історії ще попереду. Спогади, щоденники, матеріали / Шелест Петро / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. досліджень, Центр іст. політології. Упоряд. В.К. Баран; Ред. Ю. І. Шаповал. – К: Генеза, 2003. – 807 с.
34. Толстов Р. Д. Економічна реформа середини 1960-х років ХХ ст. та подальші спроби удосконалення радянського господарського механізму / Р. Толстов // Актуальні проблеми економіки. – №8 (86). – 2008. – С. 11–19.

Коломиец М. С. Участие П. Шелеста в установлении хозрасчета в промышленности УССР как составляющая экономической реформы А. Косыгина (1965–1970 гг.)

В статье освещается механизм реализации первым секретарем ЦК КПУ П. Шелестом хозрасчета как одной из составляющих экономической реформы А. Косыгина в УССР, защита первым секретарем ЦК КПУ экономических прав республики в сфере промышленности.

Ключевые слова: хозрасчет, командно-административная система, экономическая реформа, рыночные отношения.

Kolomiets M. S. P. Shelest's Participation in the input of self-financing in industry of URSR as a constituent of the economic reform by O. Kosygin (1965–1970)

In the article the mechanism of realization of self-financing by the first secretary of the Central Committee of the Ukrainian Communist Party is illuminated as one of basic postulates of economic reform by O. Kosygin in Ukraine, and also defending by the first secretary of the CC of the UCP of the economic rights in the sphere of republic industry.

Keywords: self-finance, command-administrative system, economic reform, market relations.